ANTICHITĂŢI CREŞTINE DESCOPERITE LA ŞULETEA (JUD. VASLUI)

COSTACHI BUZDUGAN şi MARIN ROTARU (Bucureşti)

Cercetările de suprafaţă întreprinse în ultimii ani pe teritoriul comunei Şuletea (jud. Vaslui) au prilejuit descoperirea pe cuprinsul aşezării din punctul denumit de localnici "Şipote" a unor vestigii arheologice de o valoare ştiinţifică deosebită, pline de inedit[1]. Printre altele, descoperirea pune în evidenţă o categorie de antichităţi cu simboluri şi inscripţii creştine de o mare importanţă pentru raspândirea creştinismului în Moldova, în perioada de început a feudalismului.

Localitatea Şuletea se află în partea sud-estică a judeţului Vaslui, la limita dintre masivele păduroase ce caracterizează Podişul Central al Moldovei şi depresiunea de stepă occidentală, brăzdată de Valea Elanului[2].

Zona, cu trăsăturile ei de relief, caracteristice unei depresiuni colinare, a oferit încă din preistorie condiţii antropice dintre cele mai prielnice, fapt ilustrat atât de convingător de multitudinea resturilor de locuire, care se eşalonează de la cele mai timpurii manifestări ale vieţii umane până în feudalism, inclusiv[3].

Aşezarea din locul "Şipote" se află la circa 600 m sud-est de sat, pe valea Şipotelor, străjuită de valea Glodului la est şi de valea Şuletei la vest.

Vestigiile arheologice, constând mai ales din fragmente ceramice, unelte şi alte obiecte, apar de o parte şi de alta a pârâului Şipote, indicând o aşezare de mare întindere şi îndelungată durată, locuită, cu mici intermitenţe, din neolitic până spre sfârşitul secolului al XII-lea[4].

În stânga pârâului Şipote, pe o suprafaţă de teren care se întinde până nu departe de perimetrul unei necropole din secolul al IV-lea î.Hr.[5], au fost adunate, în timpul cercetărilor de suprafaţă întreprinse în perioada 1993-1995, mai multe vestigii arheologice, printre care se remarcă un fragment de castron, cu un graffito din două litere greceşti[6] şi câteva obiecte cu diferite reprezentări creştine.

Mai frecvente sunt resturile de locuire pe suprafaţa de teren din dreapta pârâului, a căror arie de răspândire aproape că atinge spre nord-vest, limita aşezării preistorice din punctul "Silişte", cercetată parţial cu ani în urmă[7]. Pe lângă ceramică fragmentară, cercetările perieghetice întreprinse aici în 1993 au identificat şi unele complexe arheologice închise, din perioada feudalismului timpuriu. Astfel, în taluzul unei gropi rezultate în urma excavării pământului pentru construirea unui dig se distingea, cu claritate, conturul unor locuinţe în formă de bordeie şi al unor gropi pentru resturi menajere. În profilul unuia dintre bordeie şi în pământul lui de umplutură, prăbuşit după excavare, se observau încă diferite resturi de locuire, care au mai putut fi salvate de la distrugerea iminentă. Printre ele se evidenţiază în mod deosebit mai multe fragmente de piatră şi oase de animale, prevăzute pe suprafaţa lor cu litere şi simboluri creştine incizate, precum şi câteva fragmente ceramice specifice ultimei etape de dezvoltare a culturii Dridu, cuprinsă între secolele X-XI[8].

Aceste vestigii, împreună cu celelalte descoperiri din aşezarea din punctul "Silişte", formează o categorie de obiecte de o semnificaţie deosebită, necesitând o prezentare mai pe larg, ceea ce vom încerca să facem în cele ce urmează:

1. Fragment de piatră, de formă patrulateră (19,4 x 12 x 6,4 cm), cu semne incizate pe trei suprafeţe (fig. 1/1a-c). Pe suprafaţa uneia din laturile mari, pe direcţia diagonalei, este incizată o linie oblică, deasupra căreia se află o cruce simplă, iar dedesubtul ei o altă cruce, înscrisă într-un cerc (fig.1/1a), reprezentare frecvent întâlnită în inscripţiile creştine, ca element de decor[9]. Pe suprafaţa opusă este reprodusă, tot prin incizie, o figură asemănătoare unei scări cu patru trepte (fig. 1/1c), a cărei semnificaţie pare necunoscută. Pe suprafaţa uneia din laturile înguste este incizat, pe verticală, un palmier cu rădăcina triunghiulară (fig. 1/1b).

2. Fragment de piatră (35 x 17,4 cm) în formă de patrulater. Suprafeţele laturilor mari, bine şlefuite, sunt prevăzute cu inscripţii cu litere greceşti şi semne cu valoare

simbolică (fig. 1/2a-b). Pe una din suprafeţe sunt redate, prin incizie, texte scurte, trasate în unciale, şi diferite simboluri creştine. Prima inscripţie, plasată în capătul stâng al suprafeţei, se reduce la grupul de litere O A. Dacă O are valoarea literei Θ, s-ar putea citi Θ(εοῦ) Ἀ(οῖος). Cealaltă inscripţie, trasată dedesubtul celei dintâi, puţin mai spre stânga, cuprinde literele MT în ligatură, a căror semnificaţie pare necunoscută. În dreapta inscripţiei este incizată o linie aproximativ orizontală, frântă la mijloc, intersectată de o linie oblică, formând cu prima un semn de mari dimensiuni, care ar putea semnifica semnul crucii, stângaci executat, sau mai curând, litera X, frecvent întâlnită pe obiectele de cult creştin şi constant interpretată drept monograma lui Hristos (chrisma sau chrismonul) - X(ριστός) (Hristos)[10]. Spre stânga, capătul liniei orizontale intersectează trei semne în formă de X, reprezentând, probabil, monogramul lui Hristos (chrismonul). Dedesubtul segmentului stâng al liniei orizontale este incizată o ramură de palmier, deasupra căreia apare silueta unei căprioare, imagine destul de frecventă în simbolistica creştină. O reprezentare asemănătoare apare pe o matriţă de os, descoperită la Costeşti (jud. Iaşi), datată în secolele VI-VIII[11]. Deasupra liniei este o stea cu trei raze. În partea dreaptă, spre capătul liniei orizontale, deasupra şi dedesubtul ei, sunt incizate două semne, probabil două stele cu câte şase raze fiecare, sau poate litera X (chrisma) de două ori, intersectată pe centru de câte o linie mai evidentă (fig. 1/2a). Pe suprafaţa opusă, puţin deteriorată din vechime spre capătul din stânga, în centrul ei, se află o reprezentare destul de confuză: o bară verticală, terminată în capătul superior cu un rotund mic, tangentă la o linie frântă, împreună cu care pare să stilizeze o siluetă umană cu braţele ridicate, braţul drept terminându-se cu un trident (fig. 1/2b). În partea stângă, sub trident, este incizată o alveolă rotundă, flancată de două cruci în formă de T, semn întâlnit frecvent în simbolistica creştină[12]. În dreapta, sus, apare o stea cu cinci colţuri (pentagrama sau pentalfa), iar dedesubt este bine incizată litera P, care reprezintă şi ea, ca şi semnul X, monogramul lui Hristos - P(ιστός).

3. Fragment de piatră (14 x 10,8 cm), având forma unui patrulater (fig. 2/1a-d). Pe suprafaţa uneia din laturile înguste se află un palmier a cărui tulpină intersectează semnul X, deci chrismonul (fig. 2/1a). Pe suprafaţa uneia din laturile mari sunt incizate două linii verticale, aproximativ paralele, intersectate de alte două linii puţin oblice şi de un paralelism îndoielnic, împreună cu care formează o cruce mare, cu braţele lăţite spre capete. Pe braţul lateral drept al crucii, spre capăt, este incizată litera M în poziţie orizontală, sau mai curând litera Σ, reprezentând o abreviere. În dreapta, între cele două braţe ale crucii, se află o inscripţie formată din două litere greceşti: ΦΕ, probabil φ(ῶς) - "Lumină" şi E......(?). În partea de jos, spre margine, de o parte şi de alta a crucii, se află două găuri rotunde, poate pentru fixarea pietrei pe un suport (fig. 2/1b). Pe faţa opusă este incizat un palmier, în poziţie oblică (fig. 2/1c). Pe una din suprafeţele laterale sunt incizate monograma lui Hristos (X) şi o cruce, încadrate într-un cerc cu o execuţie stângace (fig. 2/1d).

4. Fragment de piatră de formă triunghiulară (17,4 x 14,8 cm) prevăzută la partea superioară cu o gaură transversală, care ar fi putut îndeplini un rol practic (fig. 2/2). Pe o faţă sunt incizate două unghiuri înscrise, tăiate spre vârf de o linie oblică.

5. Fragment de piatră de formă relativ ovală (21 x 19,6 cm), având incizate pe una din suprafeţe două cruci mari, cu braţele inegale, cea din stânga uşor înclinată (fig. 2/3).

6. Fragment de piatră (23 x 18,5 cm), de formă aproximativ patrulateră (fig. 2/4a-c). Pe una din laturile înguste sunt incizate, de la stânga la dreapta, diferite semne şi litere (fig. 2/4a): o pentagramă succedată de un palmier, după care urmează literele AH (?). Registrul reprezentărilor se termină cu un dreptunghi, care continuă în partea superioară cu patru linii verticale şi paralele. Pe suprafaţa bazei, spartă la un colţ din vechime, au fost trasate două linii orizontale şi paralele, între care se înscriu alte două linii oblice, una dintre ele, cea din dreapta, intersectează linia orizontală de jos, formând cu ea o cruce răsturnată (fig. 2/4b).

7. Piatră de culoare cărămizie şi formă ovoidală (7,3 x 4,5 cm), cu două suprafeţe plane, obţinute prin şlefuire (fig. 3/1a-b). Pe una dintre ele este adâncită, nu prea mult, o cruce cu braţele neegale şi capetele rotunjite (fig. 3/1a). Pe cealaltă suprafaţă sunt adâncite mai multe cruci suprapuse (în număr de şase), de mărimi şi forme diferite, care alcătuiesc împreună un ansamblu cruciform (fig. 3/1b).

8. Piatră cenuşiu-deschisă, de formă oarecum ovală (5 x 4,5 cm), având redate pe una din suprafeţe, uşor aplatizată prin şlefuire, două cruci aproape identice, dar de mărimi diferite, cu braţele inegale şi rotunjite la capete (fig. 4/1).

9. Tipar de formă aproximativ dreptunghiulară, cu colţurile rotunjite, lucrat din gresie cenuşie (5,9 x 5,4 cm).

Pe una din suprafeţe este săpată imaginea unei cruciuliţe cu trei braţe egale şi rotunjite la capete. Braţul inferior este foarte lung, în comparaţie cu celelalte (fig. 4/3). După forma crucii, el ar putea fi datat în secolele IX-XI[13].

10. Fusaiolă din pastă fină, de culoare cărămizie, confecţionată dintr-un fragment de vas de tehnică superioară, databil în secolul al IV-lea d.Hr. Singurul obiect de lut dintre cele prevăzute cu inscripţii şi simboluri creştine, fusaiola are pe suprafaţa ei o cruce simplă, incizată în pasta dură (fig. 4/4).

11. Cruce de os, foarte bine lustruită (6,9 x 4,6 cm), cu braţele inegale, lucrată dintr-un capăt de femur de bovideu[14], după cum indică şi profilul uşor curbat al acesteia. Braţul superior şi cele laterale au capetele uşor lăţite şi bifurcate, iar braţul lung al crucii are capătul simplu şi doar rotunjit (fig. 3/2). Pe faţa anterioară este incizată o siluetă umană, foarte stilizată, cu braţele întinse lateral şi picioarele uşor desfăcute, reprezentându-l, evident, pe Isus Hristos răstignit. Laba piciorului drept este străpunsă de un cui. Braţul superior al crucii este prevăzut, spre capăt, cu o gaură rotundă, pentru atârnarea ei de gât. Forma crucii este caracteristică pentru secolul al XI-lea.

12. Falangă de cal (fig. 3/3a-b), având pe faţa anterioară o inşcripţie delimitată de două linii incizate, al cărei text este greu lizibil: XOX X IX (?) (fig. 3/3a). Pe suprafaţa posterioară este incizată o cruce cu braţele laterale mai mici (fig. 3/3b).

13. Apofiză de bovideu, retezată la un capăt (fig. 3/4a-b). Pe faţa laterală, în stânga, se află o cruce în formă de T, urmată spre dreapta, de un semn care, probabil, reprezintă litera A, având prinsă de bara din dreapta o ancoră. Spre celălalt capăt al apofizei este incizată o linie verticală (fig. 3/4a). Pe suprafaţa opusă, în centrul ei, au fost trasate trei linii oblice, paralele (fig. 3/4b).

14. Astragal de bovideu (fig. 3/5a-c), prevăzut pe partea posterioară cu o ramură de palmier, intersectată spre capăt de o linie cu care formează o cruce (fig. 3/5a). Pe suprafaţa distală, în partea de jos, sunt incizate două cruci duble (fig. 3/5b), iar pe extremitatea proximală se află 6 incizii alveolare (3/5c), care ar putea să exprime o valoare numerică.

15. Astragal de bovideu (fig. 4/2a-c). Pe suprafaţa posterioară se află o inscripţie compusă din 4 litere greceşti, ultima greu lizibilă şi deci puţin sigură: ΑΦϟ (I ?) (fig. 4/2a). Pe faţa distală este incizată o cruce în formă de T sau litera T (fig. 4/2b). O cruce simplă este incizată în partea stângă a suprafeţei mediale, foarte bine netezită prin şlefuire (fig. 4/2c).

16. Astragal de bovideu (fig. 4/5a-b) având pe suprafaţa posterioară două simboluri creştine: unul, incizat destul de stângaci, care pare să reprezinte ancora, intersectată de trei linii aproximativ verticale şi paralele între ele, iar celălalt, situat deasupra, este neclar (fig. 4/5a). Simbolul ancorei este similar cu cel descoperit la Dridu, în Muntenia[15]. Pe suprafaţa anterioară, în marginea din dreapta, jos, este incizată o cruce dublă, iar deasupra ei monograma lui Hristos, X(ϱιστός) (fig. 4/5b).

17. Astragal de bovideu (fig. 4/6a-c) având incizată, spre capătul suprafeţei posterioare, o linie orizontală, dedesubtul căreia se află litera M sau W (fig. 4/6a). Pe extremităţile suprafeţei proximale, prevăzute cu cinci şi respectiv şase alveole, sunt incizate două linii orizontale şi paralele între ele (fig. 4/6b). Faţa opusă prezintă, în partea de sus, un semn de forma unui pătrat cu laturile prelungite, care poate semnifica două cruci duble, iar pe marginea de jos sunt incizate trei linii verticale şi paralele între ele, închise la capetele de sus de o bară orizontală, ceea ce sugerează litera slavonă Ш în poziţie retrogradă (fig. 4/6c).

18. Astragal de bovideu (fig. 4/7a-c) având incizată pe suprafaţa posterioară o ramură de palmier (fig. 4/7a). Spre extremităţile suprafeţei distale sunt reprezentate, cu destulă precizie, două cruci simple (fig. 4/7b). La fel, pe extremităţile suprafeţei proximale prevăzute cu alveole pe margini (patru sus şi şapte jos), sunt incizate două cruci: una simplă la partea superioară şi alta dublă dedesubtul ei (fig. 4/7c).

19. Astragal de bovideu (fig.5/1a-c), care prezintă pe suprafaţa posterioară patru linii verticale şi paralele între ele, de mărimi diferite intersectate de o ancoră terminată în formă de T. La rândul ei, ancora este intersectată de o linie oblică cu care formează un semn identic literei X, reprezentând în acest caz monogramul lui Hristos. Dedesubt a fost trasată o linie dreaptă, paralelă cu ancora (fig. 5/1a). Pe suprafaţa distală a osului, pe extremitatea ei superioară, se află o cruce simplă, cu braţe egale, iar dedesubt este incizat un semn alcătuit din trei linii verticale şi paralele, neglijent trasate, intersectate de o linie orizontală, formând astfel o cruce triplă sau trei cruci suprapuse (fig. 5/1b). Acelaşi simbol, dar de o execuţie şi mai stângace, figurează şi pe una din extremităţile feţei proximale (fig. 5/1c).

20. Astragal de bovideu (fig. 5/2a-b), care are pe suprafaţa posterioară o ramură de palmier terminată cu o

cruce simplă (fig. 5/2a). Pe suprafaţa anterioară au fost incizate, cu mare precizie, două cruci, câte una pe fiecare extremitate (fig. 5/2b).

21. Astragal de bovideu (fig. 5/3a-c) având pe suprafaţa posterioară un semn asemănător literei Z, dar cu braţele duble (fig. 5/3a). Pe extremitatea superioară a suprafeţei distale sunt redate două cruci duble, iar dedesubtul lor o ramură de palmier terminată cu o cruce (fig. 5/3b). O reprezentare întrucâtva asemănătoare, transpusă tot pe un astragal, provine de la Dridu[16]. Pe faţa proximală, la extremitatea superioară, se află chrismonul, redat prin semnul ⚹ şi grupul de litere \|Ŀ, care constituie o noutate (fig. 5/3c).

22. Astragal de bovideu (fig. 5/4a-c) având pe suprafaţa posterioară, pe extremitatea ei inferioară, un simbol care constă din trei linii verticale şi paralele, intersectate de două linii orizontale, închise la capetele din dreapta, redând imaginea unei scări cu patru trepte (fig. 5/4a). Pe extremitatea superioară a suprafeţei distale este incizată, probabil, o stea cu şase raze sau mai curând monograma lui Hristos şi o cruce (fig. 5/4b). Enigmatic apare semnul de pe suprafaţa anterioară, redat printr-o linie orizontală sinuoasă, intersectată de mai multe linii verticale (în număr de nouă), trasate la distanţe inegale (fig. 5/4c).

23. Astragal de bovideu (fig. 5/5a-c), cu semnul crucii incizat pe suprafaţa posterioară (fig. 5/5a). Pe suprafaţa distală, pe extremitatea ei superioară, este incizată litera M. Pe cealaltă extremitate se află litera A în poziţie inversă (fig. 5/5b). Pe suprafaţa opusă, pe marginea de sus, este redat un peşte, iar dedesubtul lui o ramură de palmier (fig. 5/5c).

*
* *

Din expunerea de mai sus se desprind câteva trăsături specifice grupei de descoperiri prezentate.

Mai întâi este de reţinut faptul că pentru transpunerea simbolurilor şi a inscripţiilor au fost folosite îndeosebi osul şi piatra, cu precădere calcarul local, care erau mai la îndemână. Numai într-un singur caz s-a folosit o fusaiolă de lut. Cu câteva excepţii, materialele întrebuinţate nu au fost prelucrate în prealabil. Rareori suprafeţele fragmentelor de piatră şi ale oaselor folosite pentru redarea textelor şi a semnelor au fost retuşate sau şlefuite (fig. 1/2a; 3/1a-b; 3/2; 4/1-2). Câmpul rezervat reprezentărilor este liber, fără să fie încadrat în vreun chenar, indiferent de ce fel. De asemenea, se constată lipsa acelor elemente necesare orientării în spaţiu a semnelor reproduse, ceea ce face dificilă sau chiar imposibilă descifrarea lor, lăsând loc la erori în plus, pe lângă cele inerente.

Scrierea, întotdeauna cu majuscule, este destul de neglijentă, executată cu oarecare stângăcie. Într-un singur caz traseul rândurilor este liniat (fig. 3/3a). Textul inscripţiilor este laconic, limitat de obicei la grupe de litere (fig. 1/2a; 2/1b; 5/3c). În schimb, se remarcă prezenţa aproape obsesivă a unor reprezentări, cum ar fi: crucea simplă (fig. 1/1a, 2a; 3/3b), sau încadrată în cerc (fig. 1/1a), crucea dublă (fig. 4/5b), crucea în formă de T (fig. 1/2b; 3/4a), monogramul lui Hristos (chrismonul sau chrisma) în diferite variante (fig. 1/2b; 4/5b), ancora (fig. 3/4a; 4/5a), ramura de palmier (fig. 1/1a, 1c; 5/2a), steaua cu cinci colţuri (pentagrama sau pentalfa) (fig. 1/2b; 2/4a), mai rar căprioara şi peştele (fig. 1/2a; 5/5c), care au o semnificaţie mult mai profundă decât una pur decorativă, dacă avem în vedere repartizarea lor în câmpul reprezentărilor.

Se constată apoi, că în majoritatea cazurilor, obiectele prezentate nu-şi găsesc analogii în descoperirile asemănătoare de pe teritoriul ţării noastre, ceea ce se răsfrânge, desigur, asupra stabilirii unei cronologii sigure mai strânse.

Luate în ansamblu, ele indică o cronologie foarte largă, cuprinsă între secolele IV-XI, corespunzătoare contextului arheologic în care au apărut. Sunt unele obiecte care arată o cronologie sigură, cum este, de exemplu, fusaiola lucrată dintr-un fragment de vas caracteristic secolului al IV-lea d.Hr. (fig. 4/4), fiind deci contemporană cu fragmentul de castron prevăzut cu litere greceşti, descoperit pe suprafaţa aceleiaşi aşezări[17]. Fusaiolei i s-ar putea adăuga cele două obiecte, unul cu reprezentarea figurativă a căprioarei şi celălalt cu imaginea peştelui (fig. 1/2a; 5/5b), databile în perioada secolelor IV-VII[18], inclusiv cele două pietre de formă ovoidală, cu reproduceri de cruci de o formă ce ţine de specificul secolului al VIII-lea (fig. 3/1a; 4/1),formând deci o grupă cronologică cuprinsă între secolele IV-VIII, ceea ce nu pare neplauzibil. În schimb, majoritatea pieselor prezentate, împreună cu crucea de os cu braţele bifurcate şi tiparul pentru turnat cruciuliţe de metal (fig. 3/2; 4/3), pot fi plasate cronologic în secolele IX-XI[19], în concordanţă deplină cu contextul arheologic din care ele provin, definit de complexele închise de locuire, marcat pregnant de ceramică cu forme şi ornamente specifice ultimei etape de dezvoltare a culturii Dridu. Desigur, o astfel de datare este aproximativă, dar în lipsa unei alternative mai convingătoare ea poate fi admisă.

Descoperirea numai prin cercetări de suprafaţă a unui număr mare de antichităţi cu caracter religios în perimetrul unei singure aşezări confirmă prezenţa unei comunităţi creştine la Şuletea, în perioada feudalismului timpuriu. Mai mult decât atât, majoritatea vestigiilor provin din pământul de umplutură al unei locuinţe sub formă de bordei, distruse de diferite lucrări de interes public. Ori, descoperirea lor într-o singură locuinţă dintr-o aşezare de mare întindere, pe suprafaţa căreia s-au găsit doar câteva obiecte, deşi lucrările agricole au afectat mai multe complexe arheologice închise, tinde să dovedească atributele de lăcaş de cult îndeplinite de locuinţa respectivă. De altfel, existenţa bisericilor-bordeie este atestată pe teritoriul ţării noastre încă din secolul IV d.Hr. prin cuvântul grecesc σκηνή (bordei), întâlnit în izvoarele literare ale timpului[20]. Totodată, existenţa unor mici biserici din bârne de lemn construite la suprafaţa solului sau chiar biserici-bordeie este dovedită pe teritoriul ţării noastre într-o perioadă destul de timpurie[21]. Pentru Moldova, însă, descoperirea pare să-şi aibă primatul asigurat, chiar dacă amintim cele două locuinţe din secolele IV-V de la Iaşi-Nicolina, care, într-adevăr, impresionează prin dimensiunile lor mari, dar şi prin lipsa de materiale doveditoare pentru rolul de lăcaş de cult îndeplinit de acestea, fie el şi numai prezumtiv atribuit[22].

Aşadar, cu toate lipsurile semnalate, prin elementele noi pe care le conţin, pline de inedit, descoperirile de la Şuletea îşi păstrează valoarea lor de documente de un interes ştiinţific deosebit.

Note

1 Obiectele prezentate în articolul de faţă se află în colecţia Şcolii generale din Giurcani, com. Găgeşti, jud. Vaslui.

2 C. Cihodaru şi colab., *Cercetările arheologice de la Şuletea şi Bârlăleşti, (raionul Murgeni)*, SCIV, 21, 1951, p. 217.

3 N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmboviţa, Em. Zaharia, *Aşezări din Moldova de la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1970, p. 17, nr. 335a.; Ghenuţă Coman, *Statornicie, continuitate. Repertoriul arheologic al judeţului Vaslui*, Bucureşti, 1980, p. 32 şi urm.; idem, *Cercetări arheologice cu privire la secolele V-XI în sudul Moldovei (stepa colinară Horincea - Elan - Prut)*, ArhMold, VI, 1969, p. 276; C. Buzdugan, M. Rotaru, *Noi descoperiri arheologice în depresiunea Elanului (jud. Vaslui)*, RevMM nr. 7, 1984.

4 Ghenuţă Coman, *Statornicie...*, p. 233, LX.1; C. Buzdugan, M. Rotaru, *Noi descoperiri arheologice în sud - estul Podişului Central Moldovenesc*, CercArh, X, p. 407-424.

5 M. Rotaru, *Necropola din secolul al IV-lea de la Şuletea - Vaslui*, ActaMM, III-IV, 1980-1982, p. 243-250.

6 C. Buzdugan, M. Rotaru, *op. cit.*

7 C. Cihodaru şi colab., *op. cit.*, p. 217-221.

8 În legătură cu evoluţia cronologică a culturii Dridu vezi Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuţie la arheologia perioadei de formare a poporului român*, Bucureşti, 1967, p. 135-148; Maria Chişvasi - Comşa, *Unele consideraţii istorice pe baza ceramicii din secolele VI-XIII*, SCIV, 8, 1957, 1-4, p. 267 şi urm.

9 Em. Popescu, *Inscripţiile greceşti şi latine din secolele IV-XIII descoperite în România*, Bucureşti, 1976, p. 72.

10 *Ibidem*, p.21,nr.10.

11 D. Gh. Teodor, *Creştinismul la est de Carpaţi de la origini până în secolul al XIV-lea*, Iaşi, 1991, p. 88, fig. 8/2; 9/1.

12 I. Barnea, *Arta creştină în România*, I, secolele III-VI, Bucureşti, 1979, şi II, secolele VII-XIII, Bucureşti ,1981, (P. Diaconu, Pontica, XIV, 1981, p. 374).

13 Această propunere de datare coincide cu cea de a III-a perioadă cronologică stabilită pentru multe piese de cult creştin descoperite la est de Carpaţi. Cf. D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 91.

14 Determinările faunistice au fost făcute cu aportul lui A. Băluşescu, căruia îi aducem mulţumiri.

15 Eugenia Zaharia, *op. cit.*, fig. 56/1.

16 *Ibidem*, fig. 56/3.

17 C. Buzdugan, M. Rotaru, *op. cit.*

18 Pentru fixarea acestor coordonate cronologice au fost avute în vedere şi unele antichităţi creştine cu reprezentări figurative asemănătoare, descoperite în Moldova şi chiar în aria în discuţie: Ghenuţă Coman, *Evoluţia culturii materiale din Moldova de Sud în lumina cercetărilor arheologice cu privire la secolele V-XIII*, MemAnt, III, 1971, p. 486, fig. 2/4-5; D. Gh. Teodor, *Romanitatea carpato-dunăreană şi Bizanţul în veacurile V-XI d. Hr.*, Iaşi, 1981, p. 27-42; idem, *Creştinismul la est de Carpaţi...*, p. 82-90; Em. Popescu, *Christianitas daco-romana*, Bucureşti, 1994, p. 175, pl. 1.

19 Vezi şi D. Gh. Teodor, *Creştinismul la est de Carpaţi...*, p. 96-98.

20 I. Barnea, *op. cit.*, II, 1981 (P. Diaconu, loc.cit., p. 376).

21 I. Barnea, *op. cit.*, II, 1981, p. 14.

22 D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 81.

ANTIQUITÉS CHRÉTIENNES DÉCOUVERTES À ŞULETEA (DÉP. DE VASLUI)

Résumé

L'article présente quelques découvertes archéologiques faites pendant les recherches de surface des dernières années dans l'endroit "Şipote", qui se trouve sur le territoire de la com. Şuletea, dép. de Vaslui. Les trouvailles datent de la préhistoire jusqu'au moyen-âge ancien. Mais, dans le présent article on met en evidence des vestiges archéologiques pleins d'inédit, d'une spéciale importance scientifique pour l'étude de l'époque quand le christianisme commençait à se répandre.

Le contenu de ces découvertes faites autant sur le territoire de l'établissement que dans le périmètre de différents complexes archéologiques ouverts, affectés par des travaux publics, est formé, à une seule exception, par des nombreux objets en os et pierre qui contiennent sur leur surface des inscriptions et des symboles chrétiens. Autant les inscriptions, limitées à des textes laconiques ou des groupes de léttres grecques, que les symboles, qui ont une signification beaucoup plus profonde qu'une valeur pure décorative, sont obtenus par l'aide de l'incision.

Par leurs propres traits, rarement ces découvertes trouvent des analogies ce qui se réflete dans l'incadration chronologique. Pour cela nous sommes obligés d'adopter une chronologie large, comprise entre le IVème et le XIème siècle et qui contient deux groupes d'objets. Dans le premier, où sont inclus la fusaïole en terre (fig. 4/4) et encore quelques objets, y compris deux pièces ovoïdes avec des croix incisées (fig. 3/1a-b; 4/1), est daté entre les IVème - VIIème siècles. Le second groupe chronologique, représenté surtout par la croix en os avec les bras fourchus et la matrice pour des petites croix, ensemble avec d'autres objets, date des IXème-XIème siècles.

La découverte d'un grand nombre d'objets d'un caractère réligeux dans un seul établissement atteste la présence d'une forte communauté chrétienne dans cet endroit. De même le grand nombre d'objets chrétiens dans une seule habitation nous font a supposé qu'il s'agit d'un lieu sacré accompli par la dite habitation.

Par tous cela les découvertes de Şuletea apportent des informations scientifiques d'une grande importance.

Explication des figures

Fig.1. Objets en pierre avec des symboles et des inscriptions chrétiennes découverts à Şuletea (dép. de Vaslui).

Fig.2. Objets en pierre avec des symboles et des inscriptions chrétiennes découverts à Şuletea (dép. de Vaslui).

Fig.3. Symboles et inscriptions chrétiennes sur objets en pierre (1) et en os (2-5) découverts à Şuletea (dép. de Vaslui).

Fig.4. Symboles et inscriptions chrétiennes sur objets en pierre (1, 3), argile (4) et en os (2, 5-7) découverts à Şuletea (dép. de Vaslui).

Fig.5. Symboles et inscriptions chrétiennes sur ossements des animaux découverts à Şuletea (dép. de Vaslui).

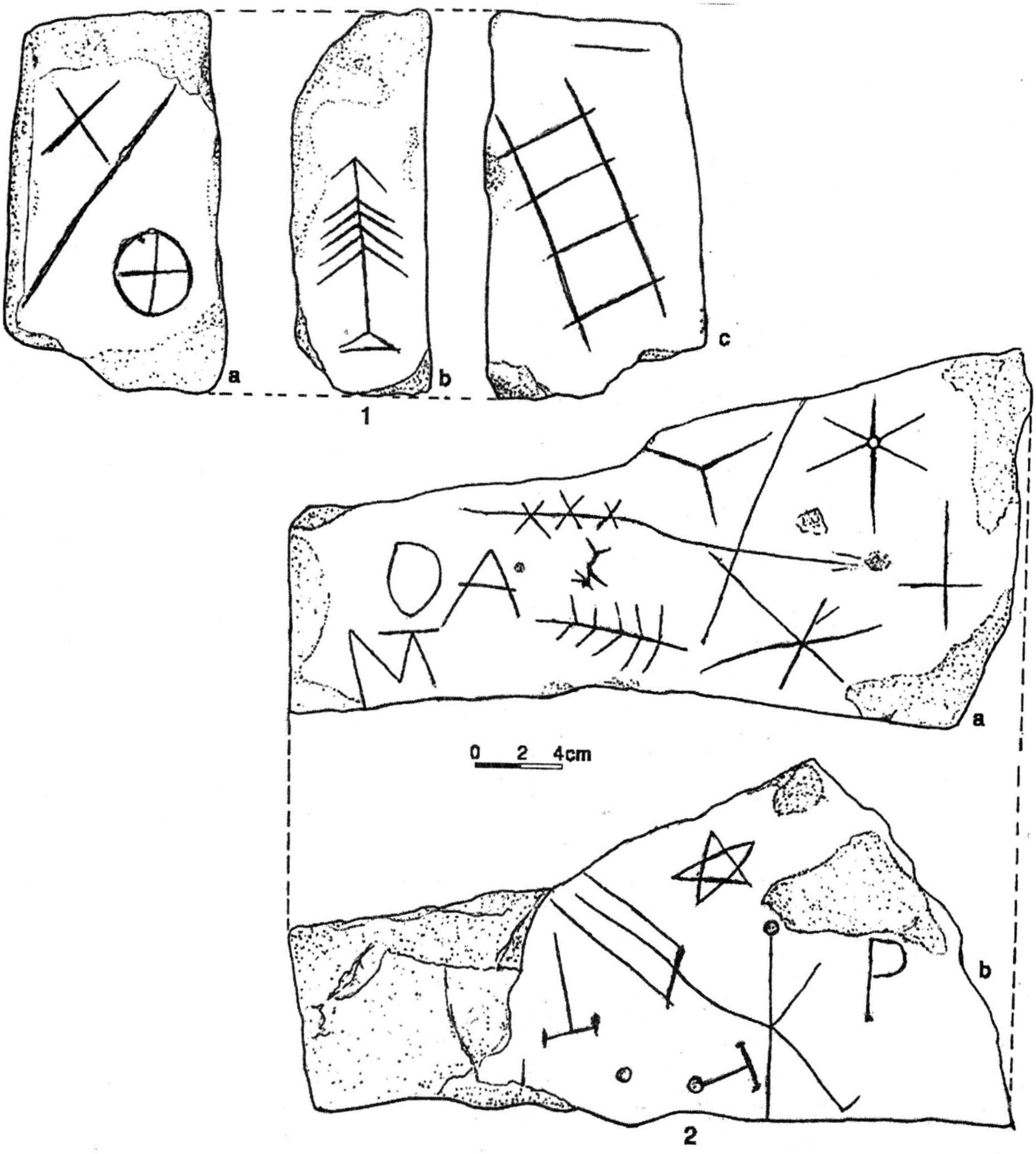

Fig.1 Obiecte de piatră cu simboluri și inscripții creștine descoperite la Șuletea (jud.Vaslui)

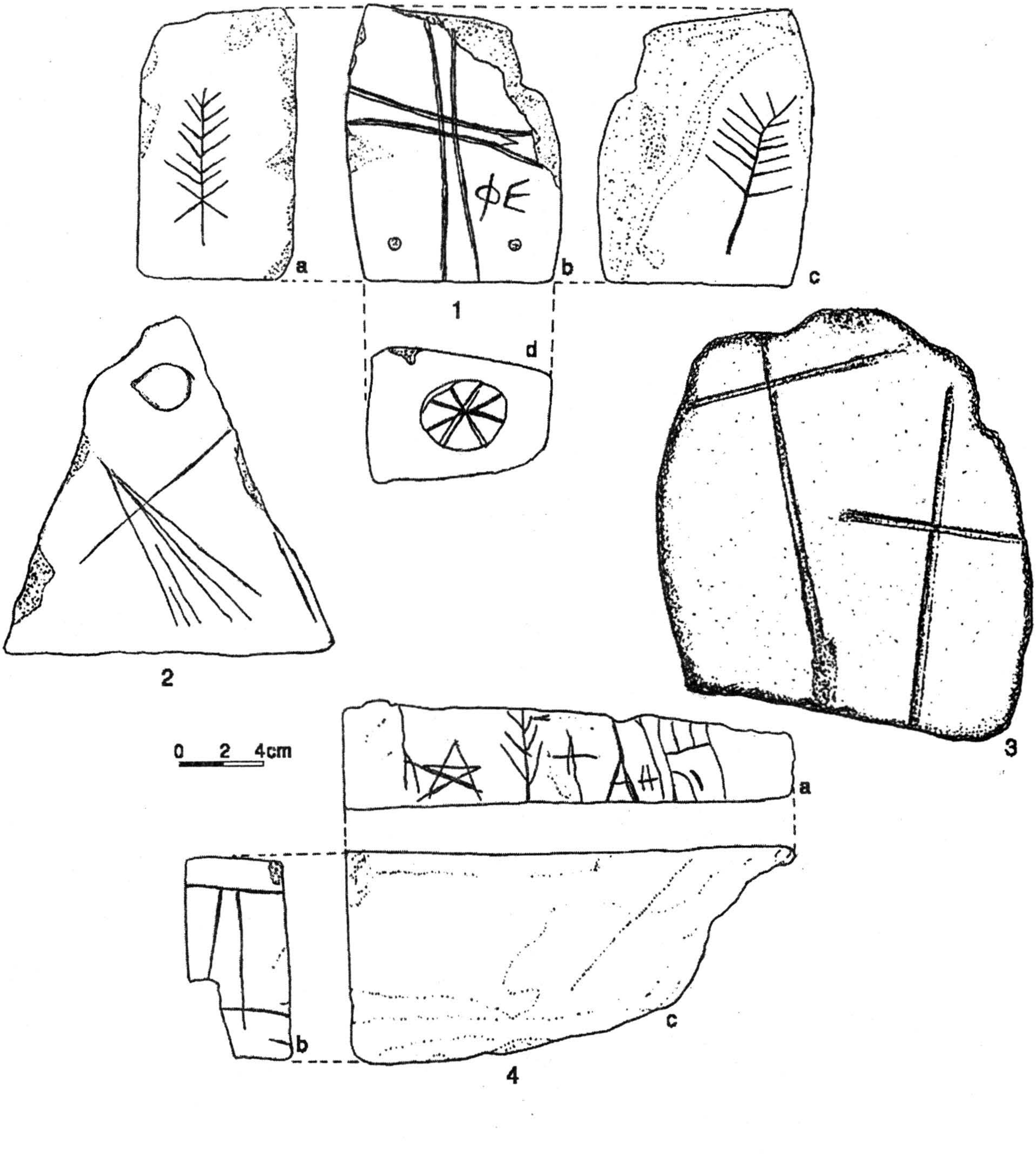

Fig.2. Obiecte de piatră cu simboluri şi inscripţii creştine descoperite la Şuletea (jud.Vaslui).

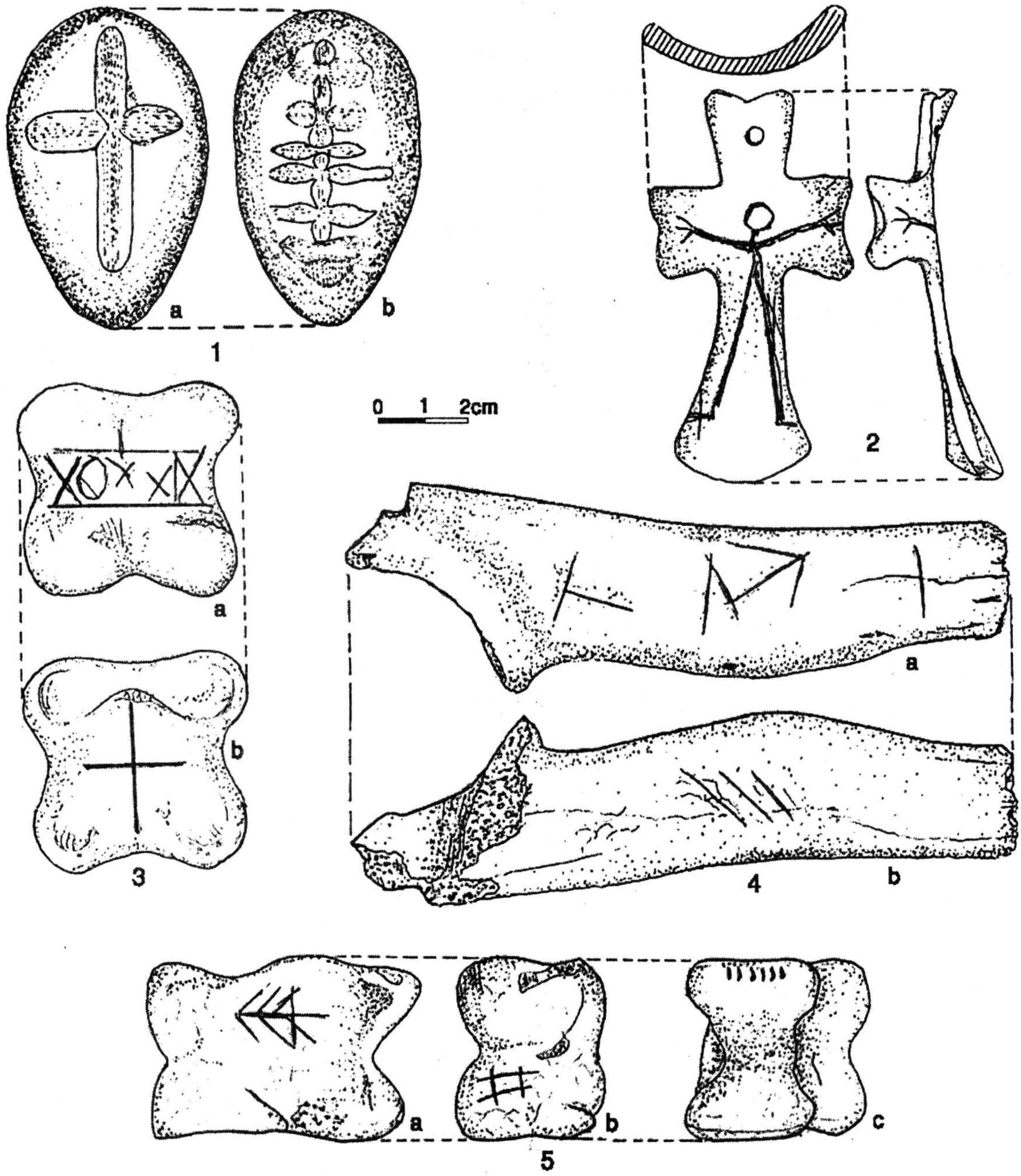

Fig.3. Simboluri şi inscripţii creştine pe obiecte de piatră (1) şi os (2-5), descoperite la Şuletea (jud.Vaslui).

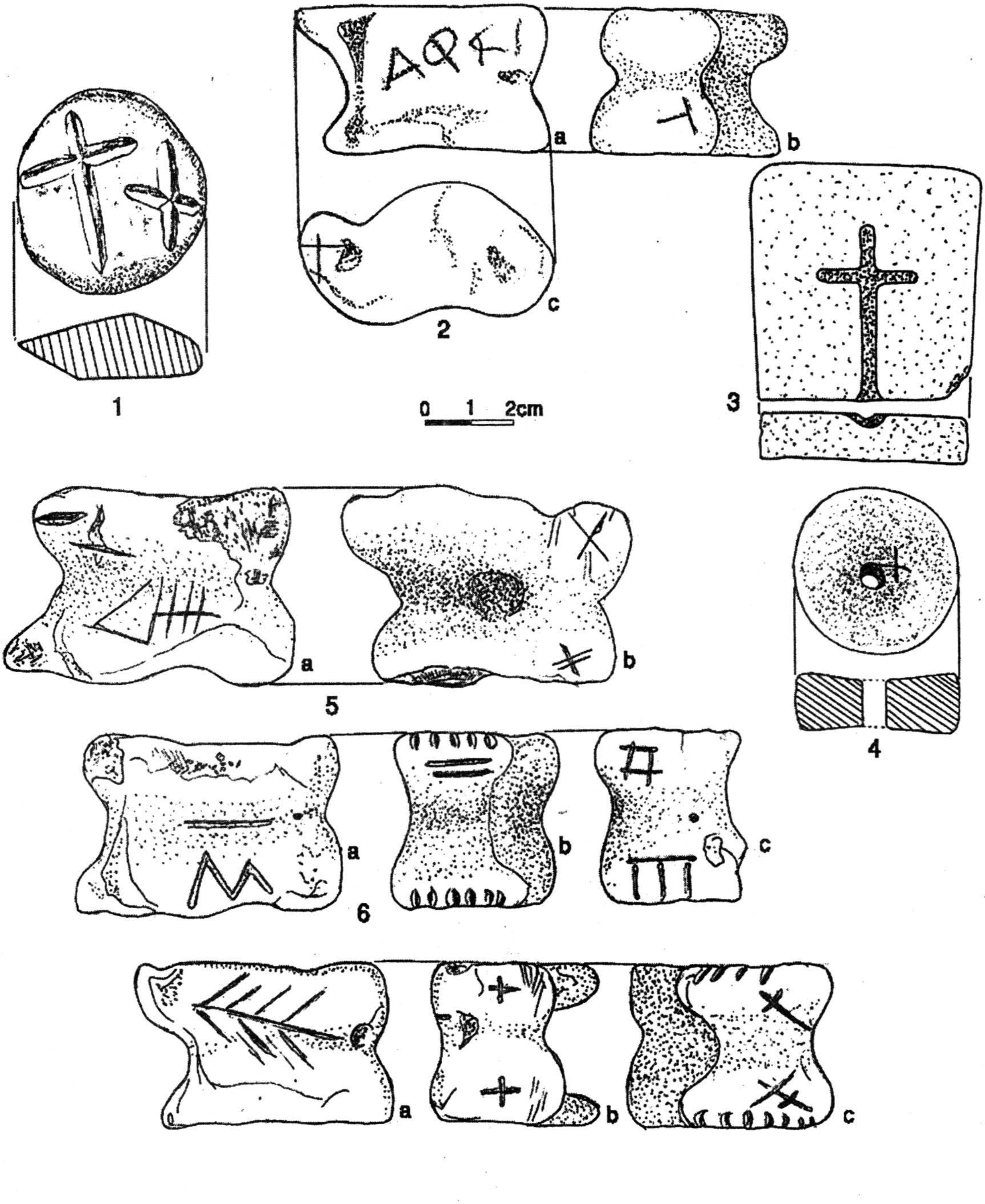

Fig.4. Simboluri şi inscripţii creştine pe obiecte de piatră (1, 3), lut (4) şi os (2, 5-7), descoperite la Şuletea (jud.Vaslui).

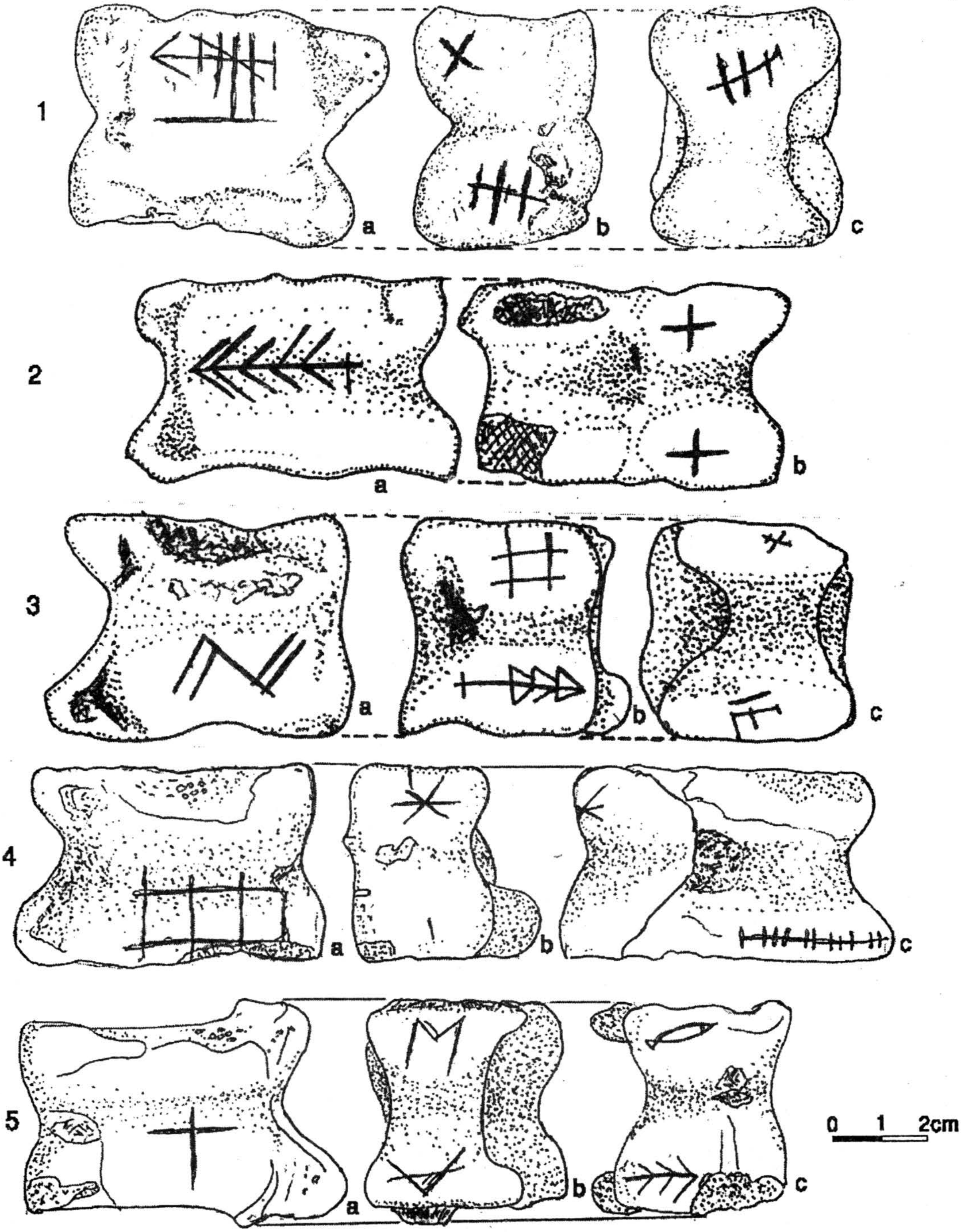

Fig.5. Simboluri și inscripții creștine pe oase de animale descoperite la Șuletea (jud.Vaslui).